

Dijital Alanın Yeniden Müzakeresi: #Instagramıgeriver Etiketi Üzerinden Bir Sosyal Ağ Analizi

Aslı Elif Vural¹

Özet

Bu çalışma, Türkiye’de Instagram’a yönelik erişim kısıtlaması neticesinde X’de kısa sürede gündemleşen #instagramıgeriver etiketi üzerinden dijital protesto biçimlerini incelemektedir. Manuel Castells’in ağ toplumu kuramı ile Christian Fuchs’un dijital kapitalizm yaklaşımından hareketle, dijital kamusal alanın yapısal dinamikleri ve çevrimiçi eylemlerin sistem içi konumlanışı analiz edilmektedir. Çalışmanın kuramsal çerçevesi, dijital medya mecralarının sadece teknik birer iletişim ortamı değil, aynı zamanda ideolojik, ekonomik ve kültürel iktidar ilişkilerinin yeniden üretildiği ağsal sistemler olduğunu ortaya koymaktadır. Bundan dolayı #instagramıgeriver, kullanıcıların platform politikalarına yönelik sembolik bir direniş faaliyetinden ibaret olmamakta; ağ toplumunda kimlik, görünürlük ve güç mücadelelerinin somutlaştığı bir dijital kamusal ifadeye evrilmektedir. Çalışmanın uygulama kısmında NodeXL vasıtasıyla 2252 gönderi analiz edilmiş; etkileşim örüntüleri, ağ yoğunluğu, merkezilik değerleri ve alt-topluluk yapılarına ilişkin kapsamlı bulgular elde edilmiştir. Sonuçlara göre ağ, düşük yoğunluklu, parçalı ve yüksek oranda öz-döngü içeren bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda birkaç merkezi düğüm bilgi akışını büyük ölçüde kontrol etmekte, bu da dijital protestoların ilk aşamada yatay bir örgütlenmeye sahip olmasına karşın gerçekte merkezileşmiş bir görünürlük mantığına bağlı olduğunu yansıtmaktadır. Elde edilen ağ haritası, kullanıcıların büyük çoğunluğunun kendi içeriklerini paylaşmakla sınırlı kaldığını; buna karşın az sayıdaki yüksek etkileşimli öznenin bilgi dolaşımının yönünü belirlediğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak bu araştırma, dijital protesto biçimlerinin hem Castells’in teorileştirdiği direniş kimliğinin bir ifadesi olduğunu hem de Fuchs’un vurguladığı şekilde dijital kapitalizmin algoritmik ve ekonomik sınırları içinde işlediğini ortaya koymaktadır. #instagramıgeriver örneği, dijital kamusal alanın geniş katılımla şekillenebildiğini, fakat yapısal eşitsizlikler sebebiyle güçlü bir kolektif eylem alanı oluşturmakla sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır.

1 Dr, Bağımsız Araştırmacı, pr.a.elifvural@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1424-5872

Giriş

Dijitalleşme, 21. yüzyılda toplumsal, kültürel ve siyasal hayatın tamamını yeniden yapılandıran temel dönüşüm süreçlerinden biridir. Çağımızda özneler sadece bilgiye erişmekle kalmamakta; beraberinde içerik üretmekte, tartışmalara katılmakta, gündem oluşturmakta ve dijital kamusal alanda kolektif eylemler geliştirebilmektedir. Bu sebeple sosyal medya platformları, iletişim teknolojilerindeki teknik değişimin ötesinde, güç ilişkilerinin, kimlik inşasının ve toplumsal mücadelelerin gerçekleştiği yeni kültürel-politik uzamlar hâline gelmiştir. Bu değişim, Castells'in ağ toplumu teorisiyle açıklanan küresel ölçekte birbirine eklenmiş iletişim yapılarının doğrudan bir neticesidir. Castells'e (2008) göre çağdaş toplumun üretim, iktidar ve kültürel süreçleri "ağ mantığı" üzerinden işlemekte, toplumsal hayatın her boyutu zaman ve mekân sınırlarını aşan dijital akışlarla yeniden örgütlenmektedir. Bu sebeple sosyal medya, bir iletişim aracından ziyade, ağlar arasında kurulan güç ilişkilerinin ve karşı-hegemonik söylemlerin görünürlük kazandığı **yapısal bir alan** özelliği taşımaktadır.

Bu bağlamda Türkiye'de Instagram'a yönelik erişim kısıtlamasının ardından ortaya çıkan #instagramıgeriver etiketi, ağ toplumunun iletişimsel mantığının pratikte somutlaştığı dijital bir tartışma alanı olarak dikkat çekmektedir. Etiketin kısa sürede gündemleşmesi, kullanıcıların sadece teknik bir sorunla değil, beraberinde dijital erişim özgürlüğü, platform politikaları ve iletişim haklarıyla alakalı kolektif bir tepkiyi dile getirdiğini göstermektedir. Bu tepkinin ağsal şekilde yayılması, gündemleşme süreçlerinin konvansiyonel medya eşik bekçiliğinden bağımsız olarak, kullanıcıların etkileşim kapasitesine bağlı şekilde geliştiğini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan bu süreci sadece kamusal tepki veya dijital direniş bağlamında değerlendirmek yeterli değildir. Christian Fuchs'un, dijital kapitalizm ve dijital emek kavramları, sosyal medya platformlarının ekonomik ve yapısal mantığının kullanıcı eylemlerini nasıl sınırladığını açık biçimde göstermektedir. Dijital protestolar, görünüşte demokratik katılımın bir ifadesi olsa dahi bu katılım süreçleri platform kapitalizminin algoritmik öncelikleri, veri işleme teknikleri ve kâr mantığı tarafından biçimlendirilmektedir. Bu bağlamda #instagramıgeriver hareketi, hem direniş kimliğinin dijital bir ifadesi hem de sistem içi bir eylem biçimi olarak okunmalıdır. Bu çalışma, #instagramıgeriver etiketi üzerinden dijital kamusal alanın sınırlarını, güç ilişkilerini ve kullanıcıların etkileşim örüntülerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Castells'in ağ toplumu, karşı-ağlar ve kimlik inşası kavramları; Fuchs'un dijital kapitalizm ve dijital emek yaklaşımı temel kuramsal çerçeveyi oluşturmaktadır. Araştırmanın uygulama kısmında **NodeXL** kullanılarak gerçekleştirilen sosyal ağ analizi, etiket etrafında oluşan dijital topluluğun yapısal özelliklerini ortaya

koymakta; hem merkezi düğümlerin etkisini hem de parçalı ağ yapısının sınırlayıcı boyutlarını görünür kılmaktadır.

Bu nedenle çalışma hem kuramsal hem ampirik açıdan şu sorulara yanıt aramaktadır:

1. #instagramıgeriver etiketi ağ toplumunda bilgi akışlarını, ilişkiselliği ve iktidar dağılımını nasıl şekillendirmektedir?
2. Dijital protesto biçimleri, ağların programlanmış teknik ve ekonomik kodlarından bağımsız bir direnç alanı oluşturabilir mi, yoksa platform kapitalizminin sınırları içinde işleyen sistem içi tepkilerden mi ibarettir?
3. NodeXL verileri, dijital ağlarda eşitlikçi görünen kullanıcı katılımının ötesinde hangi yapısal asimetrielerin, merkezileşme dinamiklerinin ve bağlantısal eşitsizliklerin bulunduğunu göstermektedir?

Bu sorular ışığında çalışma, dijital ağların demokratik potansiyelini ve sınırlarını bütünlüklü bir biçimde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

1. Kuramsal Çerçeve

1.1. Manuel Castells ve Ağ Toplumu Kuramı

Castells'e (2008: 52-55) göre ağ toplumu, toplumsal yapının temel örgütlenme ilkesinin ağlara dayalı ilişkiler biçimini aldığı yeni bir yapıdır. Bu yapı, enformasyon teknolojilerinin ekonomik, siyasal ve kültürel aşamaları dönüştürmesiyle ortaya çıkmış; böylelikle üretim ilişkileri, güç dinamikleri ve kültürel etkileşimler zamanla daha fazla esnek, çok-merkezli ve birbirine bağlı ağlar üzerinden işlemektedir. Castells, bu dönüşümün sadece teknolojik yeniliklerin bir neticesi olmadığını, aynı zamanda toplumun tüm katmanlarında sermaye akışlarından kimlik oluşumuna, siyasal iletişimden gündelik yaşam pratiklerine kadar ağ mantığının belirleyici bir çerçeve oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple ağ toplumu, iletişim süreçlerinin dijitalleşmesiyle hızlanan, zaman ve mekân mefhumunu çoğunlukla aşan, küresel ölçekte birbirine eklemlenmiş ağların toplumsal işleyişin temel altyapısı hâline geldiği bir toplumsal düzeni yansıtmaktadır. Ağ toplumu; üretim, iletişim ve iktidar ilişkilerinin ağ mantığına göre örgütlendiği bir toplumsal biçimdir. Bu toplumsal biçim, hiyerarşik basamaklardan farklı olarak "bağlantısallık" üzerine kurulmuştur. Castells, ağları "yeni toplumsal morfoloji" olarak tanımlamakta ve ağ mantığının "toplumun tüm alanlarında baskın hale geldiğini" ifade etmektedir. Ona göre, ağı dayalı bir toplumsal yapı, dengesini bozmaksızın yeniliklere gidebilecek, son derece dinamik, açık bir sistemdir. Bu bağlamda, hem ekonomik üretim aşamaları hem de kültürel

ifade biçimleri ağlar üzerinden faaliyet göstermektedir (Castells, 2008, s.623). İnternet ağları üzerinden gerçekleşen yeni toplumsal morfolojiyi Fuchs (2008), internetin tüm ilişkileri kökten değiştirmedığını tersine reel yaşam pratiklerini sanal alana aktardığı şeklinde yorumlamaktadır. Fuchs'a göre elektronik gözetimin amacı öznelerin ve grupların düşüncelerini, eylemlerini ve konumlarını takip etmektedir. Aktörlere ait veriler, yeterli yetkinliğe sahip özneler tarafından bilinmektedir (Fuchs, 2008, s. 296).

İnternet üzerinde en önemli eylem sosyal ağlar üzerinde meydana gelmektedir. Sosyal ağ mecraları yalnızca kişisel dostluk veya sohbet değil, pazarlama, e-ticaret, eğitim, kültürel yaratıcılık, medya ve eğlence, sağlık uygulamaları ve sosyo-politik eylemcilik dâhil her tür faaliyet için başvurulmuş bir platform haline gelmektedir. Sosyal ağ sitelerini kullanıcılarının kendileri, hem özel grup oluşturma özelliklerine dayanarak (sitelerin oluşumundaki girişimcilik, sonra da aktörlerin siteyi tercih etmesi) hem farklı profil oluşturma ve mahremiyet düzeylerine de bağlı olarak düzenledikleri geniş kapsamlı arkadaş ağlarına dayanarak oluştururlar. Başarının sırrı, kimliklerin gizli tutulması değil, tam aksine kişinin kendisini gerçek öznelerle bağlantı kuran gerçek bir insan olarak sunmasıdır. Bu sebeple sosyal medya mecraları ağlar oluşturarak ve başka ağlara bağlanarak kendi kendilerini oluşturmuş toplumlardır. Sanal ağlarla, genel olarak gerçek hayattaki ağlar arasında yakın bir bağlantı vardır. Melez bir dünyadır bu, hakiki bir dünyadır; sanal bir dünya veya ayrı bir dünya değildir (Castells, 2016, s. 12-13). Sosyal ağlar öznelerin deneyimlerinin bütün boyutları arasında bağlantı kuran canlı mekânlardır. Bu da kültürü dönüştürür, çünkü özneler düşük bir duygusal maliyetle paylaşır, böylelikle enerji ve çabadan tasarruf ederler. Zaman ve mekânı aşarlar, ama içerik üretir, bağlantılar kurar, pratikleri birbirine bağlarlar. Aktör deneyiminin her boyutunda sürekli ağlar oluşturan bir dünyadır bu. Çok sayıda daimi etkileşim sayesinde birlikte evrilirler. Ancak birlikte evrilmenin koşullarını seçerler. Paradoksaldır, sanal yaşam, iş ve kent yaşamının örgütlenmesiyle bireyselleşen fiziksel hayattan daha sosyaldir. Fakat özneler sanal bir gerçekliği yaşamaz: Aslına bakarsanız gerçek bir sanallık söz konusudur, çünkü toplumsal pratikler, paylaşma, topluma karışma ve toplumda yaşama sanallıkta, akışlar uzamı olarak kavramlaştırılan şeyde kolaylaşır (Castells, 2016, s.13).

Sanal ağların bu yapısal özellikleri, Castells'in enformasyonun kapitalist üretim ilişkilerindeki merkezi rolüne yaptığı vurgu ile okunduğunda daha bütüncül bir anlam kazanmaktadır. Castells, ayrıca enformasyonu, kapitalist sistemin yeni üretim gücü olarak tanımlamaktadır. Sermayenin yeniden üretiminin ana kaynağı, konvansiyonel sanayi kapitalizminde üretim faktörü emek iken, ağ toplumunda enformasyon ve bilgi olarak değerlendirilebilir.

Bu sebeple Castells, içinde bulunduğumuz çağda yeni tekno-ekonomik sistemi enformasyonel kapitalizm olarak tanımlamanın yeterli olacağını vurgulamaktadır (Castells, 2008, s. 21-22). Göğüş ve Kılınç (2023:101), kapitalizmin kendi devamlılığını sağlamak maksadı ile farklı atmosferler oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Instagram'ın erişim düzenlemeleri, bu atmosferin dijital uzantılarıdır. Bu nedenle #instagramigeriver etiketindeki tepki çağdaş toplumlarda gücün, iletişim ağlarının yönünü belirleme kapasitesi üzerinden tanımlandığını göstermektedir. Bilgi akışını şekillendirme gücü kimde ise o güç iktidarı da elinde tutmaktadır. Bu iktidar mantığı, dijital mecraların sadece iletişim ortamı değil, beraberinde ağ toplumunun güç ilişkilerinin yeniden üretildiği stratejik alanlar hâline gelmesine yol açmaktadır.

Ağ toplumunun yapısal dinamikleri göz önünde bulundurulduğunda sosyal medya mecraları, bilhassa da Instagram dijital iktidarın üretildiği ve meşrulaştırıldığı başat iletişim alanlarından biri olarak konumlanmaktadır. Instagram kullanıcılarının #instagramigeriver etiketi etrafında örgütlenen kolektif dijital eylemleri, görünüşte platform politikalarına karşı sembolik bir direniş pratiği olarak ortaya çıkmış olsa da bu pratiklerin sistemle kurduğu ilişki daha kompleks bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Sosyal medya mecraları, konvansiyonel ticari kurumların tamamının kapsamı dışında paylaşma, işbirliği yapma ve kolektif hareket kabiliyetini arttıran araçlar olarak adlandırılmaktadır. Çoğunlukla aktörlerin ve toplulukların bir araya gelmesine, iletişim içinde olmalarına, paylaşımda bulunmasına, zaman zaman ortak noktada buluşmalarına olanak sağlayan yazılım kümesini açıklamak için kullanılmaktadır. Sosyal medya mecralarının yeni olarak nitelendirilebilecek özelliği, daha önce yayın araçlarına erişim imkânı bulamayan aktörlerin şimdilerde günlük rutinleri olarak sosyal medya platformlarını kullanıyor olmalarını kapsamaktadır (Fuchs 2016, s. 54). Dolayısıyla sosyal medya mecralarının katılımı genişleten bu yapısı, ağların nasıl programlandığı ve hangi güç ilişkilerini yeniden ürettiği sorusunu daha da kritik hale getirmektedir.

Castells, ağ toplumunda iktidarın, ağların programlanması ve bağlantılarının kontrolüyle kurulduğunu belirtmektedir. Buna karşılık, toplumsal hareketler ve alternatif örgütlenmelerin kendi karşı ağlarını oluşturarak iktidara karşı bir duruş sergilediklerini ifade etmektedir (Castells, 2016, s. 81). Castells'e göre iktidar oluşturma süreçlerine iki bakış açısı ile ele almak gerekmektedir: Bir yandan bu süreçler mevcut iktidarı güçlendirebilir veya yapısal iktidar konumlarını ele geçirebilir; diğer taraftan ağların programında yeterince temsil edilmeyen veya dışlanan çıkarlar, değerler ve projeler adına direniş gösteren karşıt süreçler de bulunmaktadır. Analitik bakımdan her iki süreç

de etkileşimleri sayesinde iktidar yapısını biçimlendirmektedir. Dolayısıyla toplumsal hareketlerin eylemleri, ağların programına yeni talimatlar ve kodlar sokarak iktidara direnişini mümkün kılmaktadır (Castells, 2016, s. 82). #instagramigeriver etiketi gibi kullanıcı merkezli eylemlerin “karşı-ağlar” (counter-networks) çatısı altında alternatif bir söylem alanı oluştursa dahi, baskın iletişim ağlarının kurumsal mantığından ve teknik altyapısından tamamıyla bağımsız olamayacağı düşünülmektedir. Bu sebeple karşı-ağlar, alternatif özgür bir kamusal alan üretme söylemine sahip olsa dahi, dijital sistemin teknik ve kültürel kodları tarafından çerçevelendirilmiş bir uzamda varlığını devam ettirmektedir.

Bu bağlamda Fuchs, günümüz sosyal medyasının ekonomik, siyasal ve ideolojik medya gücünün büyük bir kısmını yöneten hâkim öznelerin, daha az kaynağa, görünürlüğü ve dikkate sahip ancak hâkim güçlere karşı savaşmak için medya gücünün eşit olmayan paylaşımının iyi şekilde kullanmaya çalışan alternatif öznelerle karşı karşıya kaldıkları için bir güç mücadeleleri alanı olduğunu vurgulamaktadır (Fuchs, 2020, s.146-147). Bu bakış açısı ile ele alındığında “#instagramigeriver” etiketi, sadece politik ve kültürel bir direnç alanı değil; aynı zamanda dijital kapitalist üretim ilişkilerinin sınırları içinde meydana gelen, mecranın kâr mantığından bağımsızlaşamayan bir eylem biçimi olarak değerlendirilmektedir. Kullanıcıların içerik üretimi, algoritmik görünürlük ve veri madenciliği aşamalarıyla bütünleştiğinden, gerçekleşen bu direniş hareketinin söylemsel ve ekonomik açıdan platformun işleyişine içkin olduğu düşünülmektedir.

Bu bağlamda, kullanıcıların sosyal mecralara yönelik müdahalelerine karşı alternatif bir dijital kamusal alan oluşturma gayreti, Castells’in altını çizdiği algoritmik ve kurumsal mantık ile Fuchs’un belirttiği dijital emek ilişkileri tarafından çerçevelenmektedir. Sosyal mecralarda oluşturulan etiketin görünürlüğü, bu mecraların sermaye işleyişine hizmet eden algoritmik bir seçim sürecine bağlıyken, bu süreçte üretilen içerikler beraberinde bu mecraların veri birikimine de katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda dijital direniş, hegemonik ağ yapılarının bütünüyle dışında konumlanan özerk bir alan oluşturmaktan ziyade, sistemin ekonomik ve teknik yapıları tarafından kuşatılmış bir rekabet alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, hem Castells’in karşı-ağlar kuramı hem de Fuchs’un dijital kapitalizm eleştirisi doğrultusunda, dijital protesto biçimlerinin hegemonik iletişim yapılarından kesin bir kopuş üretmediğini; aksine bu yapılara eklenmiş ve onlar tarafından sınırlandırılmış bir direniş formu olarak işlediğini göstermektedir. Bu yapı, dijital direnişin sınırlarını belirlemekle kalmaz; aynı zamanda ağ toplumunda öznelerin kendilerini nasıl tanımladıkları ve kimliklerini hangi toplumsal koordinatlarda kurdukları sorusunu da merkeze yerleştirmektedir.

Castells, **kimlik inşasının** ağ toplumunun merkezinde yer aldığını belirtmektedir. Castells, modern dönemde kimliğin, öznelere kültürel, politik ve teknolojik ağlar içinde kendilerini nasıl konumlandıklarıyla ilgili olduğunu etmektedir. Castells (2006:13), kimliği “*bireylerin anlam kaynağı olarak kendilerini toplumsal ağlarda inşa etme süreci*” şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre kimlik inşası, üç şekilde gerçekleşmektedir: Meşrulaştırıcı kimlik (legitimizing identity), Direniş kimliği (resistance identity), Proje kimliği (project identity).

- Meşrulaştırıcı kimlik, toplumun hâkim kurumları tarafından, toplumsal özneler karşısında egemenliklerini genişletmek ve akılcılaştırmak için inşa edilmektedir.
- Direniş kimliği, dışlanan ya da baskılanan kesimlerin sisteme karşı kendi ağlarını kurmasıyla belirmektedir;
- Proje kimliği ise, yeni bir toplumsal düzen kurma hedefine yöneliktir (Castells, 2006, s. 14).

Zamanın paylaşıldığı toplumsal deneyimler, uzamın eş zamanlı pratikleri bir araya getirmesidir. Uzamı toplum karşısında anlamlı hale getiren şey, eş zamanlılığın maddi açıdan birbirine eklenmiş olmasıdır. Akışlar yalnızca sosyal örgütlenmenin bir unsuru değildir; ekonomik, siyasi ve sembolik hayatımıza hâkim olan aşamaların ifadesidir. Akışların uzamı, akış üzerinden süren, eş zamanda gerçekleşen toplumsal pratiklerin maddi örgütlenmesini ifade etmektedir (Castells, 2008, s.547-549). Ağ toplumunda ortaya çıkan yeni iletişim sistemi akışların uzamı ve zamansız zaman; kamusal öznelerin yaşamlarında köklü bir değişime neden olmaktadır. Akışların uzamı ve zamansız zaman, tarihsel olarak süregelen temsil sistemlerinin çeşitliliğini içeren gerçek bir sanallık kültürünün maddi zeminini meydana getirmektedir (Castells, 2005, s. 501). Castells (2008), yeni iletişim sisteminin zaman ve uzamı bütünüyle dönüşüme uğrattığını ifade etmektedir. Yerellik kendi kültüründen, tarihsel sürecinden, coğrafi manalarından ayrılmakta, işlevsel olan ağlar ve imaj bileşenleri biçiminde yeni bir birleşme görülmektedir; bu şekilde mekânların uzamı yerini akışların uzamına bırakmaktadır. Tüm zamanlar aynı ileti içerisinde birbiriyle etkileşim halinde olabilecek biçimde programlandığında silinmektedir. Belirtilen bu akışların uzamı ile zamanı olmayan zaman tarihsel biçimde iletilen temsillerin çeşitliliğini içeren yepyeni bir kültürün maddi temellerini atmaktadır: kurgunun, kurma ihtiyacı duyulan inanç olduğu yeni bir gerçek sanal kültür.

Bu bağlamda ağ toplumunda iletişimsel eylem, zamansal devamlılıktan ziyade, anlık görünürlük ve duygusal etkileşim üzerine kurulmaktadır.

Bu durum, katılım biçimlerinin demokratikleşmesini ifade etmekle yüzeyselleşmeyi de ardından getirir.

Bu sebeple, ağ toplumunda iktidar, sadece siyasi otoritelerce değil; medya kuruluşları, dijital platformlar ve kullanıcı ağları tarafından da yeniden üretilmektedir. #instagramıgeriver etiketi gibi çevrimiçi eylemler, bu hegemonik iletişim ağlarına karşı “karşı-hegemonik söylemler” oluşturma potansiyeline sahiptir. Bundan dolayı Castells’in yaklaşımı, dijital evrende hiçbir direniş eyleminin güç ağlarının dışında var olamayacağını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

2. Yöntem Ve Bulgular

Bu çalışma, Türkiye’de Instagram’a yönelik erişim kısıtlaması neticesinde X platformunda kısa sürede trend topic olan #instagramıgeriver etiketi üzerinden dijital protesto biçimlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, dijital eylemlerin yapısal ve etkileşimsel örüntülerini açıklamak maksadıyla sosyal ağ analizi yaklaşımı kullanılmıştır. Bu çerçevede, kullanıcılar arasındaki etkileşimler ağ bağlamında incelenmiştir. Araştırmanın veri toplama süreci, etiketin kısa süreli trend topic olduğu dönemde 2252 gönderinin sistematik olarak NodeXL yazılımı aracılığıyla çekilmesini içermektedir. Veri setine, etiketle paylaşılan orijinal gönderiler, retweet’ler, mention’lar ve reply’lar dâhil edilmiştir. Sosyal ağ analizi ile kullanıcıların sadece içerik üretimi değil, aynı zamanda bilgi dolaşımındaki konumları ve etkileşim biçimleri de kapsayıcı bir biçimde analiz edilmiştir. Elde edilen verilerle, ağın yapısal özelliklerini ve etkileşim örüntülerini anlamaya yönelik bir dizi metrik hesaplanmıştır. Bu metrikler arasında ağ yoğunluğu (density), merkezilik ölçümleri (degree centrality, betweenness centrality, eigenvector centrality), self-loop oranları ve modülerlik ile alt-topluluk yapılarına ilişkin analizler yer almaktadır. Merkezilik ölçümleri, bilgi akışını yönlendiren ve görünürlük sağlayan düğümlerin belirlenmesini sağlarken, self-loop analizleri kullanıcıların kendi içeriklerini paylaşma eğilimlerini yansıtmaktadır.

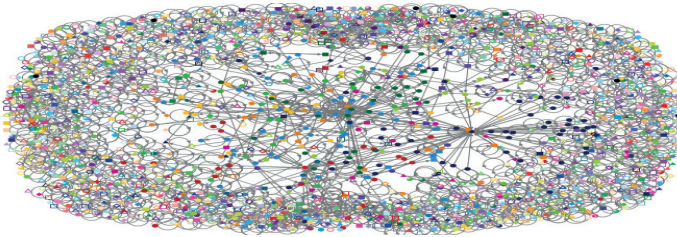
Ağ yapısının görselleştirilmesi aşamasında, NodeXL’in Fruchterman-Reingold algoritması tercih edilerek düğümler arasındaki etkileşim ilişkileri görselleştirilmiş, topluluklar renk kodlarıyla belirlenmiş ve merkezdeki düğümlerin konumları ile bağlantı yoğunlukları belirginleştirilmiştir. Bu görselleştirme, dijital protesto örüntülerinin hem yatay katılım dinamiklerini hem de merkezi aktörler etrafında oluşan görünürlük mantığını değerlendirmeye olanak sağlamıştır. Sonuç olarak, bu yöntemsel yaklaşım çalışmaya sadece kullanıcı davranışlarını nicel olarak inceleme olanakı sağlamamış, aynı zamanda dijital kamusal alanın yapısal ve etkileşimsel boyutlarını Castells’in

ağ toplumu ve Fuchs'un dijital kapitalizm perspektifleriyle ilişkilendirerek yorumlama olanağı sağlamıştır. Çalışma, dijital protesto şekillerinin görünürlük, merkezileşme ve kolektif eylem kapasitesi gibi boyutlarını nesnel verilerle ortaya koymayı hedeflemektedir.

2.1. #Instagramıgeriver Ağının Sosyal Ağ Analizi

Christian Fuchs (2008), elektronik katılımın ve elektronik hâkimiyetin farklı düzeylerini tanımlamaktadır. Ona göre elektronik katılım, kendi kendini organize eden bir taban hareketini temsil etmektedir. Fuchs, elektronik katılımın toplumları güçlendirdiği kanısındadır. Aynı zamanda devletlerin de vatandaşlarıyla iletişim kurmak için elektronik katılıma başvurduğunu ifade etmektedir. Fuchs'a göre, sosyal medya araçları ile elektronik katılım, toplumun tüm tabanları tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Buradan hareketle, elektronik katılımın toplumsal güçlenme aşamalarıyla alakasını ele almak, ağların işleyiş mantığını belirleyen programlar ve akışlar bağlamında dijital yapılanmanın nasıl biçimlendiğini daha iyi kavramayı sağlamaktadır.

Ağlar, akışlardan meydana gelmektedir. Akışlar, düğümler arasındaki bilgi akışlarıdır ve bu bilgi düğümler arasındaki bağlantı kanallarında hareket etmektedir. Bir ağ, ona hedeflerini ve işleyiş kurallarını yükleyen programla tanımlanmaktadır. Bu program, performans değerlendirmesini; başarı ve başarısızlık ölçütlerini içeren kodlardan meydana gelmektedir. Toplumsal ve örgütsel ağlarda kendi değerlerini ve çıkarlarını korumayı amaçlayan toplumsal özneler diğer aktörlerle birlikte ağların oluşturulması ve programlanması aşamalarının kaynağında yer alır. Ne var ki ağlar oluşturulduğunda ve programlandığında, bir işletim sistemi gibi önceden yazılmış kurallara uyar ve kendilerine atfedilen hedefler ile yöntemlerin parametreleri çerçevesinde kendi kendilerini yeniden şekillendirebilirler. Ağın sonuçlarını değiştirmek için ise, ağa dışarıdan hedef yönelimli ve uyumlu kodlardan oluşan yeni bir programın eklenmesi gerekir (Castells, 2016, s. 55).

Şekil 1: #instagramıgeriver Ağının Genel Haritası

Yukarıda yer alan ağ görseli, #instagramıgeriver etiketinin yüksek derecede bağlantılı ve yoğun etkileşim içeren bir ağ yapısına kavuştuğunu göstermektedir. Ağın merkezinde, çok sayıda düğümü kendisine bağlayan birkaç yüksek dereceli ve yüksek betweenness değerine sahip “çekirdek aktör” yer almaktadır. Bu aktörler, etkileşimin yönünü belirleyen ve farklı topluluklar arasındaki bilgi akışını mümkün kılan kritik düğümler olarak değerlendirilmektedir. Çevrede ise birbirleriyle sıkı biçimde bağlantılı, yüksek kümelenme düzeyine sahip çok sayıda alt-topluluk yer almaktadır. Bu yapı, ağın modüler bir özellik taşıdığını ve söylemin farklı kullanıcı grupları tarafından kendi iç dinamikleri içerisinde üretildiğini göstermektedir. Genel olarak ağ, merkezi aktörlerin belirleyici olduğu, fakat aynı zamanda çok sayıda yerel kümenin varlığıyla karakterize edilen “çekirdek-çevre” formunda bir örgütlenme sergilemektedir.

Vertices	1750
Unique Edges	1640
Edges With Duplicates	612
Total Edges	2252
Self-Loops	1764
Reciprocated Vertex Pair Ratio	0,002298851
Reciprocated Edge Ratio	0,004587156
Connected Components	1340

Şekil 2: #instagramıgeriver Ağının Temel Yapısal Özellikleri

- **Self-Loops** ise öz döngü veya kendi kendine döngü manasına gelmektedir. Aynı tepe noktasında başlayan ve biten bir kenar, bir kendi kendine döngüdür. Bunlara izolatlar da denilmektedir.
- **Reciprocated Vertex Pair Ratio** karşılıklı düğüm çiftleri oranını vermektedir. İki köşe birbirine bağlandığında, bağlantıları “karşılıklı” olur.
- **Reciprocated Edge Ratio** ise karşılıklı kenar oranlarıdır. Karşılıklı kenarların yüzdesi olarak da adlandırılabilir. Bu oran arttıkça düğümlerin veya kullanıcıların birbiriyle etkileşimi o kadar fazladır denilebilir.

Çalışmada analiz sonuçlarına göre 1764 self loops verisi elde edilmiştir. Bu veri kullanıcıların kendi içeriklerini güçlendirme ve tanıtmaya amacını ifade etmektedir. Dijital bir kamusal alanda elde edilen bu çıktı kişisel seslerin ön planda olduğunu ifade etmektedir. Düğümler arası

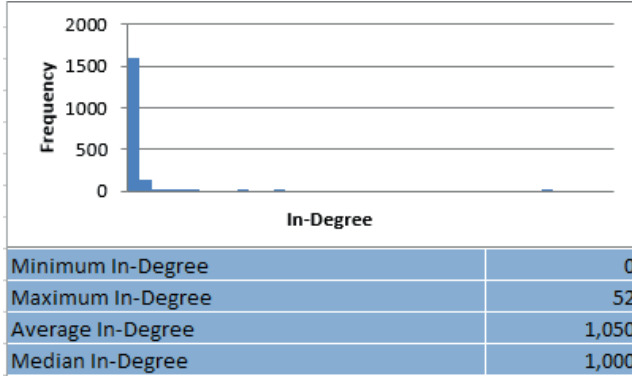
karşılıklı bağlantı çiftlerinin oranları incelendiğinde çift yönlü etkileşimlerin sınırlı olduğu görülmektedir. Analiz sonuçları düğümler arasında etkileşimin düşük olduğunu ifade etmektedir. Connected components verileri ise her bir bileşenin kendi içinde bağlantılı olduğunu yansıtmaktadır. 1340 rakamı birbiri ile bağlantılı bileşenleri temsil etmektedir. Elde edilen bu veri ile #instagramigeriver ağının bölünmüş, parçalı bir yapıya olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Bu çalışmada kullanıcıların kendi işlerine yönelmelerinden kaynaklanmaktadır.

Single-Vertex Connected Components	1223
Maximum Vertices in a Connected Component	207
Maximum Edges in a Connected Component	334
Maximum Geodesic Distance (Diameter)	14
Average Geodesic Distance	5,582513
Graph Density	0,000142449

Şekil 3: #instagramigeriver Ağının Graf Yoğunluğu

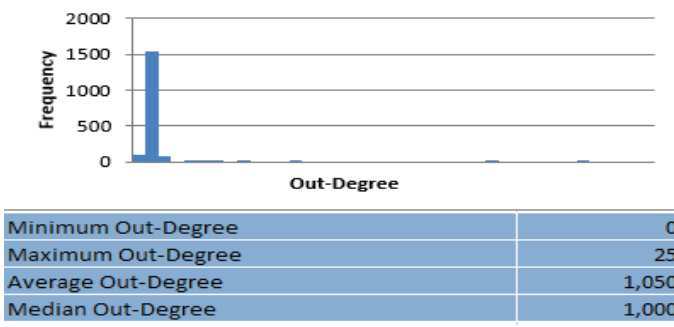
Single-vertex, bir başka ifade ile tek düğümden oluşan bileşen 1223'dür. Bu rakam #instagramigeriver ağının izole bir ağ olduğunu ifade etmektedir. Bu analiz sonucu #instagramigeriver ağının dijital kamusalılık açısından parçalı bir yapıya sahip olduğunu ve öznelerin birçoğunun etkileşimde bulunmadığına işaret etmektedir. Toplam düğüm sayısı 1750 olan bu çalışmada maximum vertices in a connected component(birleşik maksimum düğüm sayısı), 207'dir. Bu rakam ise dijital kamusalılık için küçük bir kısmı temsil etmektedir.

- **Maximum Geodesic Distance(Diameter)** sonucunda 14 rakamına ulaşılmıştır. Bu analiz sonucu, iki düğüm arasındaki en kısa yolun 14 adım olduğunu ifade etmektedir. Bu değer ise #instagramigeriver ağının geniş-parçalı yapısını ifade etmekle birlikte bilginin, haberin yayılım hızının da uzun olacağını belirtmektedir.
- **Grafiğin yoğunluğu (Graph Density)** ise 0,00014'dür. Yoğunluk ağın ne kadar bağlantılı olduğunu ifade etmektedir(Tunalı, 2016, s. 38). Yüksek grafik yoğunluğu, birçok öznenin diğer birçok özne ile bağlantılı olduğu manasına gelmektedir. Düşük ağ yoğunluğu ise birçok öznenin diğer öznelere bağlı olmadığı manasını vermektedir. Ağ yoğunluğunun kıstası 1'dir ve yoğunluğu 1'e yaklaşan ağlar sosyal ağlar olarak nitelendirilmektedir. #instagramigeriver ağının yoğunluğu çok düşüktür. Dijital kamusalılık açısından kullanıcılar arasında genel bir etkileşim eksikliğini ifade etmektedir.

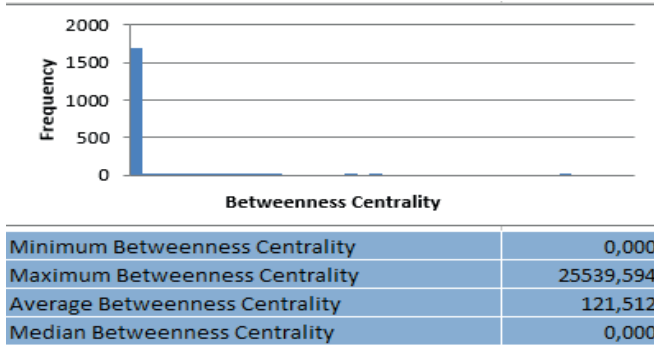
Şekil 3: #instagramıgeriver Ağının İç Derece Merkeziliği Hesaplamaları

İç derece merkeziliğinde (in-degree centrality), bir sosyal ağda en fazla etkileşim alan veya sosyal ağdaki aktörlerin ağ içi diyaloglarda etkisini gösteren düğümleri belirlemektedir. En fazla etkileşim alan ve ilişki kurma yeteneği en fazla olan düğümün belirlenmesinde kullanılmaktadır. #instagramıgeriver etiketinin maksimum iç derece merkeziliği 52'dir. Bu rakam kullanıcılar tarafından en çok etkileşim alan düğümü ifade etmektedir. Ortalaması ise 1,050'dir. Bu veri ise ağdaki genel etkileşim seviyesinin sınırlı olduğunu vermektedir. Çoğu düğüm yalnızca bir veya daha az bağlantı almaktadır. Yönlü ağlarda iç derece merkeziliği kamusal öznelerin sosyal ağdaki popülerliğini, ününü ve saygınlığını ifade etmektedir (Tunalı, 2016, s. 23). Grafik dağılımı incelendiğinde ise, in-degree değerinin birçoğu düşük seviyelerde yoğunlaşmıştır. Birkaç düğümün yüksek iç derece merkeziliğine sahip olması, dijital kamusal alanın eşitsiz bir yapıda bulunduğunu ifade etmektedir. Bu durum aynı zamanda popüler kullanıcıların ağın merkezinde önemli rol oynadığını, diğer kullanıcıların ise çoğunlukla görünmediğine işaret etmektedir. İç derece merkeziliğinde dağılım aynı zamanda etkisiz iletişim stratejilerini de belirtmektedir. Ağda yer alan düşük ortalamalı değerler, #instagramıgeriver ağında yer alan kullanıcılar arasında sınırlı sayıda aktörün ön plana çıktığını ifade etmektedir.

Şekil 4: #instagramigeriver Ağının Dış Derece Merkeziliği Hesaplamaları

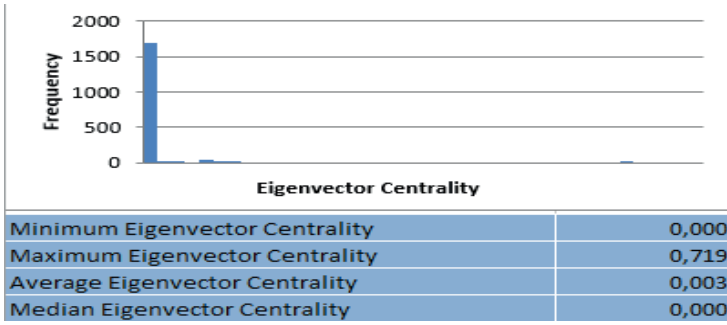
Yönlü ağlarda dış derece merkeziliği öznenin sokulganlık ve sosyalleşebilirliğini ifade etmektedir(Tunalı, 2016,s. 23). Ağın maksimum dış derece merkeziliği 25 iken, ortalama dış derece merkeziliği 1.050'dir. Ortalama dış derece merkeziliği kullanıcıların genel olarak 1 ya da biraz üzerinde bağlantı kurduğunu ifade etmektedir. İç derece merkeziliğin de en yüksek dereceye sahip kamuoyu önderi olarak nitelendirebileceğimiz kullanıcılar dış derece merkeziliğin de düşük derecelere sahip olmuşlardır.

Şekil 5: #instagramigeriver Ağının Arasındalık Merkeziliği Hesaplamaları

Arasındalık merkeziliği, ağ içinde bilgi dolaşımı en fazla olan algoritmadır. Bu merkezilik yüksek bir düğüm, ağ içindeki en fazla kontrole sahiptir. Aynı zamanda bir düğümün grafikteki bilgi akışı üzerindeki etki miktarını tespit etmenin bir yoludur (Hansen, D., Shneiderman, B, Smith,A.M., 2011, s.41-42). Arasındalık merkeziliği bir düğümün, birbirleriyle doğrudan bağlantısı bulunmayan düğümlerle hangi ölçüde bağlantı kurduğunu göstermektedir (Gürsakal, 2009, s.94). Bu hesaplama yöntemi ile bir düğümün ağdaki bilgi akışının kontrolü bakımından ne ölçüde etkili olduğu belirlenebilmektedir.

(Tunalı, 2016, s.27-28). Ağ içerisinde maksimum düzeyde arasındalık merkeziliğinin oranı 25539,594 iken arasındalık merkeziliği hesaplamalarının ortalaması ise 121,512 şeklinde hesaplanmıştır. Ortalama arasındalık kullanıcılar arasındalık, aracılık rollerinin düşük olduğunu göstermektedir. Kullanıcıların çoğu, bilgi akışında önemli bir rol oynamamakla birlikte #instagramıgeriver ağının iletişim trafiği birkaç merkezi düğüm tarafından yönetilmektedir. Maksimum arasındalık merkeziliği, aşırı merkezileşmeyi ifade etmektedir. Bu durum ise kamusal alanın eşitlikçi yapısından uzak olduğuna işaret etmektedir.

Şekil 6: #instagramıgeriver Ağının Özvektör Merkeziliği Hesaplamaları

Ortalama özvektör merkeziliği ağdaki kullanıcıların genel olarak düşük bir etkiye sahip olduğunu ve güçlü bağlantılara sahip kullanıcılarla ilişkilerin sınırlı olduğunu ifade etmektedir. Maksimum özvektör merkeziliği ise yüksek etkili bir merkezi figürü temsil etmektedir. Dijital platformlarda bu, belirli bir kullanıcının büyük etkisi olduğunu ve birçok kullanıcı tarafından önemli görüldüğünü ifade eder.

Top Hashtags in Tweet in Entire Graph
instagramıgeriver
instagramı
erisimyasığı
erisimengeli
instagram
insta
instagramımıgeriver
instagramdown
sondakika
whatsapp

Şekil 7: #instagramıgeriver Ağının Top Hashtag Listesi

Tabloda yer alan belirli hastagslerin kullanımı, öznelerin dijital kamusal alanda hangi konuları tartışmak istediklerine de işaret etmektedir.

Top Word Pairs in Tweet in Entire Graph
#instagramigeriver,#instagramı
#instagramı,#instagramigeriver
#instagramigeriver,#instagramımigeriver
#instagramigeriver,#instagram
sosyal,medya
#instagramigeriver,#erisimyasagi
erisim,engeli
#erisimyasagi,#instagramigeriver
ne,zaman
#instagramı,#insta

Şekil 8: #instagramigeriver Ağının En sık Kullanılan Kelime Çiftleri

Top Word incelendiğinde ise tweetlerin ana temasını ve anahtar kelimelerini ifade etmektedir. Top words ile dijital toplulukların tartışma konularına ulaşma imkânı olanaklıdır. Elde edilen tweetlerde en sık kullanılan kelime instagramigeriver olmuştur.

Top Replied-To in Entire Graph
sgokbakar
gusholderhaber
solcugazete
cumhuriyetgzt
bpthaber
rterdogan
muhendisyyenn
huseyincakir0
pusholder
sibel090916

Şekil 9: #instagramigeriver Ağının En Sık Replied Yapılan Hesapların Listesi

Top replies verileri ise öznelerin hangi konulara ya da kullanıcılara cevap verdiğine ulaşmamıza imkân sağlayan bir ölçüm olarak nitelendirilebilir. Dijital platformlarda etkileşim, tartışma ve feedback hayati bir olgudur. Elde edilen top replied listesinde birinci sırada sgokbakar yer almakta ardından ise gusholderhaber, solcugazete, cumhuriyetgzt şeklinde devam etmektedir. En

çok yanıtlanan kullanıcılar, katılımın yoğun olduğu ve öznelerin konuşmaya değer gördüğü konuları da ifade etmektedir.

Top Mentioned in Entire Graph
fahrettinaltun
rterdogan
instagram
iletisim
sgokbakar
tcbestepe
tc_icisleri
btkturumsal
memetsimsek
btktasin

Şekil 10: #instagramıgeriver Ağının Top Mentioned Listesi

Top mentioned verilerinde ise twitter kullanıcılarının hangi hesapları ön plana çıkardığını ifade etmektedir. İncelenen grupların genelinde bu isimler ise şöyledir: fahrettinaltun, rterdogan, instagram, iletişim, sgokbakar, tcbestepe, tc_ıçisleri, btkturumsal, memetsimsek, btktasin. Çalışmanın örneklem grubunun kamuoyu önderi isimler ve öz vektör merkeziliğinin önemli isimleri olan bu kullanıcılar kamuoyunu yönlendiren ve en fazla kullanıcıya ulaşabilen kullanıcılar olarak nitelenebilir.

Top Tweepers in Entire Graph
may_roma
cumhuriyetgzt
aajtak
gazeteduvar
tele1comtr
fotomac
profesorfacia
halktvcomtr
artigercek
alperdmg

Şekil 11: #instagramıgeriver Ağının Top Tweepers Listesi

Top tweeters ise, en çok paylaşım yapan özneleri ifade etmektedir. Dijital mecralarda en çok paylaşım yapan özneler, kamusal alanda görünürlüğü ve etkileşimi sürekli olarak destekleyen aktörler olarak ifade edilebilir. Başka bir ifade ile top tweeters listesi incelenen gönderilerde öz vektör merkeziliğine sahip kullanıcıları da nitelemektedir. #instagramıgeriver ağında ortalama dış derecenin düşük olması ve özvektör merkeziliğinin genellikle minimal

kalması, dijital medya mecralarında genel kullanıcılar arasında yaygın ve derin bir etkileşim ağı oluşturmadığını ifade eder. Hem arasındalık merkeziliğinde hem de özvektör merkeziliğinde yüksek değerlere sahip birkaç düğüm, dijital mecraların az sayıda merkezi bir figür tarafından yönetildiğini belirtir. Bu durum aynı zamanda bilgi ve etkileşim akışının adaletsiz dağılımını da yansıtmaktadır. Düşük ortalama değerler, birçok kullanıcının sınırlı erişim ve görünürlüğe sahip olduğunu, yalnızca merkezi düğümlerin dijital mecranın geniş etki alanına sahip olduğunu göstermektedir. Maksimum arasındalık merkeziliğine sahip düğümler, #instagramıgeriver ağındaki bilgi akışının birkaç kişinin kontrolünde olduğunu ifade etmektedir. Bu durum dijital medya mecralarında homojen ve demokratik yapı yerine, hiyerarşik bir düzenin hâkim olduğunu ima eder.

Sonuç

Bu çalışma, günümüz dijital iletişim ortamlarında meydana gelen kolektif tepkisellik biçimlerini, bilhassa da #instagramıgeriver etiketini inceleyerek ağ toplumunun işleyiş mantığını ve platform temelli güç ilişkilerinin nasıl kurulduğunu kavramayı amaçlamıştır. Elde edilen bulgular, dijital ortamlarda meydana gelen kullanıcı eylemlerinin yüzeyde geniş katılımlı ve hızlı mobilize olabilen pratikler olarak görünmesine karşın, altyapısal olarak belirli teknik, ekonomik ve kültürel kodlara bağlı olduğunu, bu sebeple de yapısal bir özerklik taşımadığını göstermektedir. Ağı meydana getiren düğümlerin konumları, ilişkisel bağların yoğunluğu, merkezi aktörlerin görünürlüğü ve etkileşim dinamikleri NodeXL analizinde açık biçimde ortaya çıkmıştır. Protestonun yoğun bir ilgi üretmesine rağmen kendi içinde parçalı, düzensiz ve merkezileşmiş bir örgütlenme sergilediği görülmektedir.

Castells'in ağ toplumuna ilişkin teorisi, çalışmada elde edilen bu neticeyi kuramsal olarak kavramak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Castells'e göre ağlar, programlayıcıların yüklediği hedefler, normatif kodlar ve işleyiş mantıkları doğrultusunda hareket etmektedir. Ağ içinde değer ve etki belirli düğümlerde yoğunlaşmakta ve akışların yönü bu düğümlerin kapasitesi tarafınca belirlenmektedir. Bu çalışmanın çözümlediği protesto örneğinde de benzer bir dinamik gözlenmiştir. Eylem, geniş bir kullanıcı tabanının katılımıyla ivmesel hızla yayılmış olsa da, akışlar yalnızca birkaç stratejik düğüm üzerinden yönlendirilmiştir. Büyük çoğunluğu oluşturan kullanıcılar ise ağıın çevresinde konumlanan, etkileşim aşamasında anlamlı bir katkı sunmayan ve çoğunlukla “kendi içine konuşan” hesaplardan meydana gelmektedir. Bu yapı, Castells'in işaret ettiği **programlama ve anahtarlama iktidarının** dijital medya mecralarında nasıl işlediğini somutlaştırmaktadır. Protestonun yönü, ritmi ve söylemsel yoğunluğu özvektör merkeziliğine

sahip düğümlemlerde toplanmış; geri kalan binlerce kullanıcı ise sadece bu akışın çevresinde yer almıştır.

Bu netice, Fuchs'un dijital kapitalizme ilişkin eleştirileriyle birlikte değerlendirildiğinde daha da net bir anlam kazanmaktadır. Fuchs'a göre sosyal medya mecraları, kullanıcıların eylemlerini, tepkilerini ve duygulanımlarını veri biçimine dönüştürerek ekonomik değere çeviren sistemlerdir. Bu sebeple sosyal medya mecralarında gerçekleşen hiçbir eylem, teknolojik çatıyı ayakta tutan ekonomik akıldan bağımsız değildir. Bu çerçevede #instagramıgeriver etiketi kapsamında gerçekleşen protesto, görünürde platforma yönelik bir tepki olarak ortaya çıksa da, aynı platform ekonomisinin işleyişini besleyen veri akışlarını yoğunlaştırmıştır. Kullanıcılar içerik ürettikçe, etiket görünür oldukça, platformun trafik hacmi artmış; bu durum protestonun ekonomik olarak sistem içi bir işleyişe eklenildiğini göstermiştir. Böylelikle eylem, Fuchs'un belirttiği üzere, eleştirel olsa da platform kapitalizminin temel çalışma mantığından uzakta değildir; aksine bu mantığın güçlenmesine katkı sağlamıştır.

#instagramıgeriver ağının bulguları da bu durumu destekler niteliktedir. İlişkisel bağların düşük yoğunlukta olması, kullanıcıların birbirleriyle doğal ve anlamlı bağ kuramadığını; protestonun geniş bir yayılım göstermesine rağmen bir yönelim, karşı-anlatı veya stratejik bir birliktelik oluşturamadığını yansıtmaktadır. Self-loop değerinin yüksekliği ise kullanıcıların genellikle kendi içeriklerini üretmeye ve tekrar paylaşmaya yöneldiğini, ağ içi etkileşim yerine kişisel bir üretim döngüsünün baskın olduğunu yansıtmaktadır. Bu durum, eylemin kolektif bir yapıdan çok dağınık bireysel tepkiler toplamı olduğuna işaret etmektedir. Castells'in karşı-ağların kendi anlatısını kurmadıkça kalıcı olamayacağına yönelik vurgusu ele alındığında, bu direnişin kendi anlatısını oluşturacak ilişkisel bir yoğunluk ve örgütlü bir süreklilik geliştiremediği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmayı değerli kılan bir diğer bulgu, dijital protestonun zaman içinde hızla sönümlenmesi ve etkisini kısa sürede kaybetmesidir. Ağın zamansal akışında etkileşim kuvveti belirli bir anda yoğunlaşmış, fakat bu yoğunluk sürdürülememiştir. Bu durum, dijital medya ortamının tepkisellik yapısının karakteristiği olarak değerlendirilebilir. Dijital etkileşimler hızla mobilize olabilir, fakat aynı hızla da dağılmaktadır. Kullanıcıların eşzamanlı olarak tepki vermesi, bu tepkilerin aynı ritimde sürdürülmesini garanti etmemektedir. Bu geçiciliğin, ağların teknik mantığından ve kullanıcı davranışlarının duygulanım temelli doğasından bağımsız olmayacağı düşünülmektedir. Protestonun zamansal olarak kısa bir aralıkta yoğunlaşması, dijital tepkiselliğin ani fakat kırılğan doğasını açıkça yansıtmaktadır.

Elde edilen bir diğer önemli sonuç ise, dijital ortamların özgürleştirici bir alan oluşturduğu yönündeki yaygın varsayımların sorgulanabilirliğidir. Bu protesto örneği, kullanıcıların hızlı biçimde tepki verebilmesine sebep olan teknik özelliklerin beraberinde etkileşimin yapısal çerçevesini belirlediğini; görünürlüğün algoritmik olarak düzenlendiğini; söylemin ise ağı içinde ekonomik ve teknik kodlar tarafından çerçevelendiğini göstermektedir. Böylelikle dijital ortamdaki her eylem, teknik açıdan özgür bir ifade alanı sunsa dahi, altyapıda bu özgürlüğü sınırlandıran bir rejim içinde işlemektedir. #instagramıgeriver, kullanıcıların tepkisini hızlı bir akışa dönüştürebilmiş olsa dahi, bu akış mecranın teknik düzeneklerinden bağımsız olarak şekillenememiş, sistemin çerçevesi dışına taşamamıştır.

Bu sebeple çalışma, dijital protestoların tek başına dönüştürücü bir güç meydana getirmediğini; bu protestoların etkisini belirleyen ana unsurun, ağı içinde yer alan teknik, ekonomik ve kültürel yapı olduğunu ortaya koymaktadır. Dijital etkileşimin görünürdeki yoğunluğu, ilişkisel örgütlenmenin zayıflığını gizleyebilmekte; binlerce kullanıcı tarafından paylaşılan bir etiket, çoğunlukla yapısal olarak anlamlı bir etki meydana getirmeden dağılan bir akıştan ibaret kalabilmektedir. İncelenen protesto, bu açıdan dijital iletişim ortamlarının sağladığı potansiyelin yanı sıra çerçevesinin de belirgin şekilde görünür olduğu bir örnek teşkil etmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, dijital ortamlarda meydana gelen eylemlerin anlaşılabilmesi için içeriğin kendisinden ziyade ağların yapısal düzeni, akışların yönü, merkezileşme dinamikleri, algoritmik görünürlük rejimleri ve platform ekonomisinin işleyişi gibi faktörlerin birlikte ele alınması gerektiğini yansıtmaktadır. Elde edilen veriler, dijital tepki şekillerinin hızla yayılabildiğini fakat aynı hızla da dağılabildiğini; bu sebeple etkilerinin yapısal olarak sınırlı olduğunu yansıtmaktadır. #instagramıgeriver etiketi, geniş bir görünürlük üretmiş olsa da, kendi içinde sürdürülebilir bir varlık inşa edememiş; ağ toplumunun teknik ve ekonomik kodları içinde belirli bir anlık yoğunlaşma olarak kalmıştır. Bu durum dijital eylemlerin doğasını anlamak için yalnızca kullanıcı davranışlarına değil; bu davranışların içinde gizli olduğu altyapısal düzene odaklanmanın mecburiyetini bir kez daha göstermektedir.

Kaynakça

- Castells, M. (2005a). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür: Ağ toplumunun yükselişi* (Cilt 1; E. Kılıç, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2008). *Ağ toplumunun yükselişi* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2006). *Kimliğin gücü* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2016). *İletişim gücü* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fuchs, C. (2016). *Sosyal medya: Eleştirel bir giriş* (D. Saraçoğlu & İ. Kalaycı, Çev.). NotaBene Yayınları.
- Fuchs, C. (2020). *Sosyal medya: Eleştirel bir giriş*. NotaBene Yayınları.
- Fuchs, C. (2008). *Internet and society: Social theory in the information age*. Routledge.
- Gürsaka, N. (2009). *Sosyal ağ analizi*. Dora Yayıncılık.
- Göğüş, S. D., & Kılınc, H. (2023). Sorry We Missed You Filminde Yabancılaşma: Karl Marx Perspektifinden Bir Değerlendirme. *SineFilozofi*, 8(15), 91-113. <https://doi.org/10.31122/sinefilozofi.1166714>
- Hansen, D. L., Shneiderman, B., & Smith, M. A. (2011). *Analyzing social media networks with NodeXL: Insights from a connected world*. Elsevier.
- Sert, F., Tüzüntürk, S., & Gürsaka, N. (2014). NodeXL ile sosyal ağ analizi: #akademikzam örneği. *Ekonometri, Yöneylem Araştırması ve İstatistik Sempozyumu*, 15. (https://www.researchgate.net/publication/301650244_NodeXL_ile_Sosyal_Ag_Analizi_akademikzam_Ornegi/link/571fc5e108aeaced788ac917/download)
- Tunalı, V. (2016). *Sosyal ağ analizine giriş*. Nobel Yayınları.
- Yaylagül, L. (2010). *Kitle iletişim kuramları: Egemen ve eleştirel yaklaşımlar*. Dipnot Yayınları.